

658.15(005.932.5)

*Бобяк А.П., здобувач,
Національна академія статистики, обліку та аудиту***УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА**

У сучасних умовах господарювання вітчизняних підприємств особливого значення набули питання підвищення ефективності управління, а, отже – підвищення якості управлінських рішень, що приймаються керівниками підприємства на усіх рівнях. Проблеми обліку й аналізу формування та змін власного капіталу досліджуються в працях провідних вчених-економістів. Серед іноземних учених, які здійснили внесок в удосконалення обліку власного капіталу на різних історичних етапах, слід назвати таких: Ж. Андре, Н. де Анастасіо, В.Е. Ануфрієв, Л. Батардон, Ф. Беста, П. Герстнер, Ж.Б. Дюмарше, Н.А. Литньова, Ф. Ляйтнер, М.Ю. Медведєв, Л. Пачолі, В. Рігер, Ж. Ришар. Із вітчизняних науковців слід назвати: М.Д. Алексеєнко, Ф.Ф. Бутинець, С.Ф. Голов, М.М. Мосійчук, В.М. Пархоменко, Н.Д. Прокопенко, Г.Г. Кірейцев, М.С. Пушкар, В.Ф. Палій, Я.В. Соколов, Ф.Є. Поклонський, С.В. Питель, Н.М. Ткаченко, В.В. Сопко та інші.

Необхідність розробки науково обґрунтованих рекомендацій та методики щодо формування, обліку та аналізу власного капіталу, його трактування і обумовило тему даної статті. Оскільки здійснення управлінської діяльності неможливе без своєчасного отримання достовірної релевантної інформації стосовно об'єкту управління, виникає необхідність в постійному удосконаленні системи інформаційного забезпечення управлінських рішень, зокрема – системи обліку на підприємстві.

Одним з важливих факторів, що забезпечують становлення та розвиток діяльності підприємства, є грамотне управління його власним капіталом.

Виклад основного матеріалу. Раціональне формування та використання власного капіталу підприємства вимагає постійного відстеження змін у його розмірі та структурі. Це здійснюється шляхом ретельного ведення бухгалтерського обліку господарських операцій, пов'язаних зі змінами у розмірі та складі власного капіталу, і відображення відповідних даних в основних формах фінансової звітності підприємства – у першому розділі пасиву Балансу (ф.1), а також у Звіті про власний капітал (ф.4).

Складність управління власним капіталом полягає в тому, що в процесі поточної діяльності відбуваються безперервні зміни, пов'язані зі збільшенням або зменшенням як його загальної величини, так і окремих його складових. На підприємствах різних організаційно-правових форм питання ведення бухгалтерського обліку господарських операцій, пов'язаних з рухом капіталу та відображенням їх у фінансовій звітності, мають певні особливості.

Зміст та форма Звіту про власний капітал, а також загальні вимоги до розкриття його статей, визначаються Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку № 5 «Звіт про власний капітал», затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 31.03.1999 № 87 (zareєстровано в Міністерстві юстиції України від 21.06.1999 р. за № 399/3692).

Відповідно до Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій та Інструкції про його застосування, затверджених наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99 № 291, облік та узагальнення інформації про стан та рух власного капіталу ведеться на рахунках бухгалтерського обліку класу 4 «Власний капітал та забезпечення зобов'язань».

Звіт про власний капітал (ф. № 4) містить інформацію про види власного капіталу і операції, що призвели до змін (збільшення, зменшення) в капіталі. Зміни капіталу в Звіті можуть відображатися як результат зменшення одного виду власного капіталу та збільшення іншого. Залишок на початок року власного капіталу за його видами визначається за показниками на кінець року Звіту про власний капітал за попередній рік. Дані про зміни власного капіталу на початок звітного року внаслідок зміни облікової політики, виправлення помилок, що виявлені у звітному році за попередні роки тощо, наводяться у рядках 020, 030 і 040 з наступним визначенням скоригованого сальдо власного капіталу на початок звітного року в рядку 050. Вказані зміни в бухгалтерському обліку відображаються записами в регістрах бухгалтерського обліку за звітний рік.

Для заповнення змін у власному капіталі за звітний рік використовують інформацію про рух на рахунках бухгалтерського обліку 40 «Статутний капітал», 41 «Пайовий капітал», 42 «Додатковий капітал», 43 «Резервний капітал», 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)», 45 «Вилучений

капітал», 46 «Неоплачений капітал» та відповідних субрахунках зазначених рахунків.го привабливості для потенційних інвесторів.

Для відображення в обліку переоцінки необоротних активів та фінансових інструментів призначений субрахунок 423 "Дооцінка активів". У відповідності з Положеннями бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» та 8 «Нематеріальні активи» (при наявності активного ринку) підприємство може переоцінювати об'єкт основних засобів (нематеріальних активів), якщо залишкова вартість цього об'єкта суттєво відрізняється від його справедливої вартості на дату балансу. Різниця між справедливою і балансовою (залишковою) вартістю об'єкта і є сумою переоцінки балансової (залишкової) вартості цього об'єкта.

Сума дооцінки балансової (залишкової) вартості об'єкта основних засобів (нематеріальних активів) включається до складу додаткового капіталу (дебет рахунків 10, 11, 12 і кредит субрахунку 423), а сума уцінки включається до складу інших витрат (дебет субрахунка 975 і кредит рахунку 10) або відноситься на зменшення додаткового капіталу (дебет субрахунка 423 і кредит рахунку 10).

Так, якщо при здійсненні уцінки об'єкта в складі додаткового капіталу враховується перевищення суми попередніх дооцінок залишкової вартості цього об'єкта і вигід від відновлення його корисності над сумою уцінок цього об'єкта та втрат від зменшення його корисності, то сума цієї уцінки направляється спочатку на зменшення додаткового капіталу (дебет субрахунку 423 і кредит рахунків 10, 11, 12), а залишок включається до складу інших витрат.

Сума дооцінки може не відображатися в складі додаткового капіталу, а визнаватися іншим доходом (дебет рахунків 10, 11, 12 і кредит субрахунку 746).

Визнання дооцінки доходом обумовлено проведенням у минулих звітних періодах уцінки (декількох уцінок і дооцінок, за результатами яких сума уцінок перевищує суму дооцінок). У цьому випадку частина суми дооцінки визнається доходом, а залишок включається до складу додаткового капіталу. До складу доходу включається сума чергової дооцінки в межах перевищення сум попередніх уцінок об'єкта та втрат від зменшення його корисності над сумою попередніх дооцінок залишкової вартості цього об'єкта і вигід від відновлення його корисності.

Переоцінка зносу (накопиченої амортизації) відображається за дебетом рахунків обліку основних засобів, інших необоротних матеріальних активів і нематеріальних активів і кредитом рахунка 13. Одночасно по об'єктах основних фондів, які підлягають амортизації згідно з податковим законодавством, визнане відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 17 податкове зобов'язання відображається кореспонденцією за дебетом субрахунка 423 і кредитом рахунка 54 "Відстрочені податкові зобов'язання" (з включенням до рядка 1 253 форми № 5).

До грудня 2004 року перевищення сум попередніх дооцінок над сумою попередніх уцінок залишкової вартості об'єктів основних засобів (нематеріальних активів), які раніше були переоцінені, списувався з балансу тільки при вибутті (ліквідації, продажу, безкоштовної передачі, внеску в статутний фонд і т. п.) таких об'єктів з включенням такого перевищення до складу нерозподіленого прибутку з одночасним зменшенням додаткового капіталу (дебет субрахунка 423 і кредит субрахунку 441 або 442). Відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 5 зазначена операція наводиться у рядку 120 графі 6 і 8.

З прийняттям Змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства фінансів України з бухгалтерського обліку, затверджених наказом Міністерства фінансів України від 22.11.04 р. № 731, зазначене перевищення може щомісяця (щокварталу, раз на рік) у сумі, пропорційній нарахуванню амортизації, включатися до складу нерозподіленого прибутку з одночасним зменшенням додаткового капіталу.

Однак, при наявності відстрочених податкових зобов'язань, сума зменшення додаткового капіталу не буде дорівнювати (буде менше) сумі нарахованої амортизації. При цьому для розрахунку суми дооцінки, що підлягає включенню до складу нерозподіленого прибутку щомісяця (щокварталу, раз на рік), необхідно відношення дооцінки, відображеної в складі додаткового капіталу і, відповідно, реєстрах аналітичного обліку об'єктів основних засобів (нематеріальних активів), до балансової (залишкової) вартості цього об'єкта помножити на суму нарахованої амортизації за відповідний період. При періодичному включенні додаткового капіталу до складу нерозподіленого прибутку при вибутті об'єкта основних засобів (нематеріальних активів) у нерозподілений прибуток включається сума дооцінки, яка на дату вибуття відображена в складі додаткового капіталу.

Відповідно до пункту 21 Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 27.04.2000 № 92 (з урахуванням змін і доповнень згідно з наказом Міністерства фінансів України від 22.11.2004 № 731) перевищення сум попередніх дооцінок над сумою попередніх уцінок залишкової вартості об'єкта основних засобів

може включатися до складу нерозподіленого прибутку не лише при вибутті об'єкта основних засобів в результаті продажу, ліквідації тощо, а і, на розсуд підприємства, щомісяця (щокварталу, раз на рік) у сумі, пропорційній нарахуванню амортизації з одночасним зменшенням додаткового капіталу. При цьому до складу нерозподіленого прибутку при вибутті цього об'єкта слід включати залишок дооцінок, що відображений у складі додаткового капіталу за відповідним об'єктом основних засобів. Відомості про суму дооцінок, що включені до складу нерозподіленого прибутку, мають заноситися до реєстрів аналітичного обліку основних засобів. Таке рішення, із зазначенням періодичності списання (щомісяця, щокварталу або раз на рік), має наводитися в наказі про облікову політику підприємства.

З урахуванням особливостей та ґрунтуючись на стандартах обліку у даній статті автором сформовано методіку ведення бухгалтерського обліку власного капіталу, що підвищує інформативність обліку, контроль за ефективним використанням власного капіталу та оперативність прийняття управлінських рішень. Автором вперше запропоновано перевищення сум попередніх дооцінок над сумою попередніх уцінок залишкової вартості об'єкта основних засобів включати до складу нерозподіленого прибутку не лише при вибутті об'єкта основних засобів в результаті продажу, ліквідації тощо, а і, на розсуд підприємства, щомісяця (щокварталу, раз на рік) у сумі, пропорційній нарахуванню амортизації з одночасним зменшенням додаткового капіталу. При цьому до складу нерозподіленого прибутку при вибутті цього об'єкта включатиметься залишок дооцінок, що відображений у складі додатк

Література

1. Указ Президента України «Про перехід України до загальноприйнятої в міжнародній практиці системи обліку та статистики»;
2. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»;
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 5 «Звіт про власний капітал», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.03.99 № 87;
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 27.04.2000 № 92;
5. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій та Інструкція про його застосування, затверджені наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99 № 291.
6. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів, затверджені наказом Міністерства фінансів України від 30.09.2003 № 561.

657.47 + 662.74

*Черникова Є.Г., асистент,
Донецького національного технічного університета*

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ КАЛЬКУЛЮВАННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ КОКСОХІМІЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Коксохімічна промисловість України є складовою частиною горно-металургійного комплексу країни, а тому однією з пріоритетних галузей вітчизняної економіки. Кокс використовується як відновник, джерело тепла, розпушувач шихтових матеріалів в процесі виробництва металу киснево-конверторним та мартенівським способом. За останнє десятиліття виробництво коксу в країнах СНД зросло на 29 %. Україна серед найбільших світових виробників коксу впродовж цього часу незмінно посідала п'яте місце, поступаючись першістю Китаю, Японії, Росії, Індії та залишаючи після себе США, Південну Корею, Бразилію, Польщу та Німеччину [1]. Проаналізувавши результати роботи промислових підприємств за 2010 рік можна сказати, що світова економіка поступово виходить з кризи, у тому числі відновлюється виробництво чавуну та сталі, а відповідно і коксу. Для коксохімічних підприємств України першочергове завдання по ліквідації наслідків світової економічної кризи, полягає в забезпеченні переведення економіки підприємств галузі на ресурсозберігаючий напрям розвитку, а саме: напрям раціональнішого використання ресурсного потенціалу, економії всіх видів ресурсів та залучення до виробничого процесу поворотних відходів і супутньої продукції.

Останніми роками досягнуті значні результати в розробці однієї із найскладніших проблем в умовах комплексної переробки сировини – калькулювання собівартості продукції. Вирішенню цієї